

THE ROLE OF THE CONCEPT OF COMMUNICATION IN THE SPEECH DEVELOPMENT PROCESS OF CHILDREN WITH SPEECH DISABILITIES

Dilafruz Omonova

Master of Arts Qdpi Special Pedagogy Speech Therapy

Annotation

The article discusses the role of the concept of communication in the speech development process of children with speech disabilities, their interactions in the communication process, the interactive side of communication and the perceptual side of communication.

Keywords. Communication, interactive, communication, perceptive, social perceptual process, individual, reflection.

Muloqot jarayonida kommunikatsiya ishtirokchilari axborot almashish davomida bir-biriga ta'sir etib boradi. O'zaro ta'sir xususiyatlarini aniqlash uchun muloqotning interaktiv tomonini o'rganish zarur bo'ladi.

Muloqotning interaktiv tomoni - Muloqotning interaktiv tomoni deganda, birgalikdagi faoliyatni tashkil etish va amalga oshirishda muloqot ishtirokchilarining bir-biriga ta'sir o'tkazishi tushuniladi.

Kommunikatsiya orqali odamlar birgalikdagi faoliyatni tashkil etadilar. Umumiy faoliyatda ishtirok etar ekan odamlar, albatta, bir-biriga ta'sir ko'rsatadi. SHuning uchun o'zaro ta'sir birgalikdagi faoliyatning tashkil etilishi sifatida tushuniladi.

Birgalikdagi faoliyatning uch xil modeli mavjud:

- 1) har bir ishtirokchi boshqalardan mustaqil ravishda ishning o'ziga tegishli qismini bajarishi (masalan, shanbalikdagi ish);
- 2) umumiy vazifaning bosqichma-bosqich har bir ishtirokchi tomonidan bajarilishi (masalan, konveyerdagi ish);
- 3) har bir ishtirokchi boshqalar bilan birgalikda bir vaqtning o'zida umumiy faoliyat bilan mashg'ul bo'lishi (masalan, futbol jamoasidagi ish).

Odatda muloqot jarayonidagi o'zaro ta'sirning ikki xil turi ajratiladi:

1. Kooperatsiyaga asoslangan o'zaro ta'sir-kommunikativ jarayon ishtirokchilarining umumiy maqsad yo'lida o'z kuchlarini birlashtirishidan iborat. Kooperatsiyaning bir necha turi farqlanadi: a) avtomatik (instinktiv-biologik darajada mavjud bo'ladi); b) ana'naviy (tarkib topgan ijtimoiy me'yorlar bilan, ana'na va urf-odatlar bilan taqozolangan bo'ladi); v) spontan (do'stlik, muhabbat va shu kabi munosabatlar bilan taqozolangan bo'ladi); g) direktiv (majburiy hamkorlik hukm suruvchi joylarda mavjud bo'ladi); d) shartnomaviy (rasmiy kelishuvlar bilan taqozolangan bo'ladi). Kooperatsiya-birgalikdagi faoliyat zaruriy elementidir.

2. Raqobatga asoslangan o'zaro ta'sir-kommunikativ jarayon ishtirokchilarining shaxsiy yoki guruhiy maqsadlarga erishish uchun o'zaro kurash sharoitida bir-birga ta'sir ko'rsatishidan iborat. Bunday o'zaro ta'sirda tomonlarning shaxsiy faolligi odatda yuqori bo'ladi. SHunday bo'lsa-da, u kooperatsiya bilan ma'lum darajada bog'liqdir. CHunki raqobat davomida ham muayyan qoydalar o'rnatilishi talab etiladi. Aks xolda, o'zaro kurash urushga aylanib ketishi mumkin.

Birgalikdagi faoliyatning muvaffaqiyatli ro'y berishi ko'p jihatdan kommunikativ jarayon ishtirokchilari bir-birini qanday idrok etayotgani, har bir ishtirokchida boshqa ishtirokchi haqida qanday tasavvurlar shakllanayotganligiga bog'liq. Bu esa muloqotning pertseptiv tomonini o'rganish zaruratini vujudga keltiradi.

Muloqotning pertseptiv tomoni - Kishilarning bir-birini idrok etish jarayoni muloqotning ajralmas qismi bo'lib, u muloqotning pertseptiv tomonini tashkil etadi. Insonning inson tomonidan idrok etilishi "ijtimoiy pertseptsiya" deyiladi. Dastlab, bu atama J. Bruner tomonidan 1947 yil ishlatilgan bo'lib, u pertseptiv jarayonlarning ijtimoiy determinatsiyasini anglatgan. Keyichalik bu atama boshqacharoq ma'noga ega bo'lib, u ijtimoiy ob'ektlarni, ya'ni odamlar, ijtimoiy guruhlar, katta ijtimoiy tuzilmalarni idrok etish jarayonini anglatga boshlagan. Ijtimoiy pertseptiv jarayonlarda individ quyidagilarni idrok etishi mumkin:

- 1) o'z guruhiga mansub individni;
- 2) boshqa guruhga mansub individni;
- 3) o'zining guruhini;
- 4) o'zga guruhni.

Ijtimoiy pertseptiv jarayonlarda guruh quyidagilarni idrok etishi mumkin:

- o'z individini;
- o'zga guruh individini;
- o'zini;
- o'zga guruhni.

Muloqot jarayonida bir-birini idrok etayotgan odamlar bir-birini tushunishga harakat qiladilar.

Buning uchun quyidagi mexanizmlar ishga solinadi:

1. Identifikatsiya-insonning o'zini xayolan suhbatdoshi o'rniga qo'yishi orqali uning fikrlari va tasavvurlarini tushunishga intilishi.
2. Empatiya-insonning o'zini xayolan suhbatdoshi o'rniga qo'yishi orqali uning kechinmalari va xissiyotlarini tushunishga ishtilishi.
3. Refleksiya-insonning suhbatdoshi tomonidan qanday idrok etilayotgani va tushunilayotganini anlashga intilishi.
4. Stereotipizatsiya-insonning suhbatdoshini tushunishga intilishi yo'lida muayyan shablonlardan foydalanishi.

Foydalanilgan Asosiy Adabiyotlar Ro‘Yxati

1. «Spetsialnaya psixologiya» V.I. Lyubovskaya Moskva – 2005
2. Anikeva N.P. “Jamoada ruhiy muhit” Toshkent – 1993.
3. Ignateva S.A. Kommunikativnaya kompetentnost kak komponent kommunikativnoy kultury lichnosti // Logopedicheskaya reabilitatsiya detey s otkloneniyami v razvitii.– M., 2004.
4. Emelyanov Yu.N. Teoriya formirovaniya i praktika sovershenstvovaniya kommunikativnoy kompetentnosti. M: Prosveshchenie, 1995.